

³ Een brief aan Nicolaas Beets, aanwezig in de Bijzondere Collecties van de UB-Leiden (LTK Beets A 1); twee brieven, gedateerd 7 juni en 31 augustus 1839, aan Adriana Maria Dalen (1801-1858), de echtgenote van Christiaan Justus Enschedé (1788-1829), aanwezig in de Bijzondere Collecties van de KB te Den Haag (424 F 3).

⁴ De meest volledige informatie over Polmans leven en werk is te vinden in het anonieme, negentien bladzijden omvattende geschrift *Aan de nagedachtenis van H. Polman, Az. Door een zijner leerlingen*, Haarlem [J.B. van Loghem] 1840.

⁵ Dat Polman een steeds gewichtiger positie innam in het Haarlemse kerkelijke leven, valt af te lezen uit de wijze waarop hij op de titelpagina's van zijn publicaties wordt geafficheerd: 'lidmaat' (1809), 'onderwijzer in den godsdienst' (vanaf 1817), 'onderwijzer in de godsdienst en krankbezoeker' (vanaf 1829). Voor een beschrijving van de vaak gecombineerde functies zie J. de Niet, *Ziekentroosters op de pastorale markt 1550-1880*, Rotterdam 2006, met name 97-118.

⁶ Zijn voordrachten zijn gepubliceerd onder de titel: *Vier voorlezingen over den mensch*, Haarlem [Erven François Bohn] 1824 [23 cm.; iv + 154 p.].

⁷ Polmans verhandeling werd niet bekroond. Daar zij als 'niet geheel en al onge-

brieven,³ is het manuscript een autograaf. Nauwkeurige datering is niet mogelijk. Vermoedelijk is de tekst geschreven in het tweede decennium van de negentiende eeuw, toen de visie van de auteur op de hervertelling van de bijbelse geschiedenis vaste vorm had aangenomen.

In dit artikel zal ik, na de auteur geïntroduceerd te hebben, een impressie geven van zijn wijze van verhalen van de bijbelse geschiedenis door een drietal fragmenten/paragrafen uit het manuscript weer te geven en van commentaar te voorzien. Afgesloten wordt met een terugblik en een evaluatie.

Schets van leven en werk van Hendrik Polman

Hendrik Polman (4 november 1779-2 februari 1840), geboren te Genemuiden,⁴ bracht zijn jeugd door in Blokzijl. Te Haarlem, waar hij, voorbestemd zijn brood te verdienen als metselaar en 'steenkooper,' zich in 1799 vestigde, verwierf hij zich vanaf 1802 geleidelijk aan een toonaangevende plaats in de Hervormde Gemeente en het protestantse kerkelijke leven meer in het algemeen, aanvankelijk als 'lidmaat,' later als 'onderwijzer in den godsdienst,' vanaf 1829 tevens als 'krankbezoeker.'⁵ Ook vervulde hij vanaf 1804 de functie van voorlezer en voorzanger in de Nieuwe Kerk (nu: Nieuwe Kerkplein 36). Hij was een erudiet man die door zelfstudie in de theologie zo'n hoog niveau had bereikt dat hij zich kon meten met menig academisch gevormd theoloog. Hij trad als lector op voor het Departement Haarlem van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen;⁶ dong mee in een in 1829 door Het Haagse Genootschap tot Verdediging van de Christelijke Godsdienst uitgeschreven prijsvraag over het lijden van Christus⁷ en waagde zich zelfs aan de creatie van een roman waarin hij beschrijft hoe een goede zedelijke en godsdienstige opvoeding geen garantie biedt tegen de verleidingen van de zonde.⁸

Polman, een lange man, 'gewapend' met een Goudse pijp, en als lid van de 'lagere geestelijkheid' herkenbaar aan zijn kleding, een kuitbroek, zijden kousen, schoenen met gespen en op het hoofd de steek, de driekanten hoed,⁹ beschikte over een grote kennis van de inhoud van de Bijbel en de gangbare stichtelijke uitleg. Samen met zijn leermeester en vriend Jacob Hofman (1754-1829)¹⁰ verzorgde hij in de jaren 1807-1810 een 'Weekblad,' dat 's maandags verscheen en voor 1^{1/4} stuiver te koop was. Het blad was bedoeld voor de dagelijkse 'Overdenkingen,' de godsdienstoefening in huiselijke kring, 's morgens, 's middags en 's avonds. De auteurs hebben ernaar gestreefd hun stof in aantrekkelijke vorm te presenteren, o.a. door middel van de samenspraak in gezinsverband, van een vader en een moeder en hun twee kinderen, de samenspraak in een gezelschap van personen van uiteenlopend karakter en ver-